

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011
0030 OSLO
E-mail: postmottak@hod.dep.no

Vår ref. 2011/8616-3

Bergen, 6. februar 2012

Høringsuttalelse vedr. NOU 2011:9 Økt selbestemmelse og rettssikkerhet

Vi viser til Helse- og omsorgsdepartementets høringsbrev av 25. august 2011 vedrørende ovennevnte NOU.

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern, Vest (RKBU Vest) har studert og drøftet høringsdokumentet og de tilhørende lovforslagene, med særlig henblikk på utredningens konsekvenser for arbeid med barn og unge.

RKBU Vest har følgende kommentarer:

- Flere undersøkelser har vist at det blir anvendt for mye tvang i psykisk helsevern. Sammen med det faktum at det også finnes store geografiske forskjeller i tvangsbruk, indikerer dette at dagens lovgivning gir rom for ulik praksis. Det er derfor positivt at myndighetene har grepet fatt i problematikken, med henblikk på å styrke pasienters rettssikkerhet. Innstramning av dages lovverk kan være ett virkemiddel i denne sammenheng.
- RKBU Vest anser det som uheldig at Paulsrud-utvalgets utredning i ytterst liten grad tar opp problemstillinger knyttet til bruk av tvang overfor barn og unge (<18 år). Vi oppfatter det slik at denne mangelen primært må forstås i lys av utvalgets sammensetning, dvs fraværet av medlemmer med særskilt kompetanse innenfor barne- og ungdomsfeltet. For å rette på situasjonen vil vi henstille til departementet om snarest mulig å ta initiativ til en nærmere utredning av rettstilstanden for den aktuelle aldersgruppen. Paulsrud-utvalget har stikkordmessig benevnt noen aktuelle problemstillinger som vi anser som viktige i denne sammenheng:
  - Rettsikkerheten ved anvendelse av bestemmelsene i barnevernloven som gir hjemmel for tvangsbruk med

formål å regulere adferd.

- Forholdet mellom foreldres samtykke og bruk av tvang overfor barn under 16 år.
- Krav til døgninstitusjoner som behandler barn/unge mellom 12 og 16 år mot deres vilje.
- Rettsikkerhet ved poliklinisk behandling.

- Utredningen går også i liten utstrekning inn på problemstillinger knyttet til samtidig rusmisbruk og alvorlig psykisk lidelse. Denne såkalte dobbeltdiagnoseproblematikken har stor aktualitet også i ungdomspopulasjonen og bør gjøres til gjenstand for nærmere utredning.
- Paulsrud-utvalget foreslår innføring av flere nye begreper eller endring av eksisterende begrepsbenevnelser. Mest sentralt i denne forbindelse er forslaget om å erstatte begrepet "samtykkekompetanse" med "beslutningskompetanse". Tanken er at sistnevnte begrep signaliserer tydeligere at pasienten skal kunne stå fritt til å svare både "ja" og "nei". Etter vår oppfatning er imidlertid denne friheten også tilstede i samtykkebegrepet, og vi er ikke overbevist om gevinsten ved å erstatte et for lengst innarbeidet og etablert begrep med et annet.
- Som et grunnleggende virkemiddel for å sikre pasienters selvbestemmelse, blir det i den aktuelle NOU'en anbefalt å innføre en *kompetansebasert* modell for tvungent psykisk helsevern. Tvangstiltak skal bare kunne gjennomføres dersom pasienten mangler beslutningskompetanse (BK). Det etableres med andre ord en rett for pasienter med intakt BK til å nekte å ta imot tilbud om tvungent vern, selv om de har en alvorlig psykisk lidelse og vurderes å være i behov for behandling (jf "behandlingsvilkåret"). Prinsipielt støtter vi utvalgets forslag på dette punkt, men ser at anvendelsen av en kompetansebasert modell kan reise større utfordringer og dilemmaer i arbeid med barn og unge enn i arbeid med voksne.
- Det blir i utredningen anbefalt at bruk av tvangsmidler som "skadeavvergende tiltak"! fortsatt bør være tillatt, men at man "opphever adgangen til å benytte tvangsmidlet isolering". Det blir også anbefalt skjerpet krav til *vedtak* om bruk av skjerming i tilfeller der pasienten motsetter seg tiltaket. Dette er synspunkter vi støtter.
- Ad prosessuelle rettigheter: I utredningen blir det foreslått at det stilles *krav om vedtak* for *alle* legeundersøkelser for å avgjøre om vilkårene for tvungent vern er tilstede. Dette er en innskrenkning i forhold til gjeldende regelverk, der krav om vedtak kun kommer til anvendelse dersom pasienten unndrar seg undersøkelsen. For å styrke pasienters rettsstilling foreslår

utvalget også at pasienten i situasjonen med etableringen av tvungent vern gis rett til tre timers advokatbistand etter rettshjelploven. Prinsipielt støtter vi utvalgets anbefalinger vedrørende prosessuelle rettigheter ved etablering av tvungent vern. Vi ser imidlertid også en viss fare for at gjennomføring av forslagene i konkrete tilfeller kan medføre en uheldig grad av byråkratisering uten direkte helsegevinster for pasienten.

- Utredningen anbefaler at fylkesnemndene for barnevern- og sosiale saker etableres som felles kontroll- og overprøvningsinstans for alle tvangstiltak som fattes med hjemmel i psykisk helsevernloven. Videre anbefales at dagens kontroll med pasienters velferd som utøves av kontrollkommisjonene etter psykisk helsevernloven og kontrollkommisjonsforskriften blir ivaretatt av egne tilsynsutvalg. Vi mener at disse forslagene vedrørende kontroll og overprøvningsordninger representerer et fremskritt mht pasienters rettsikkerhet i forhold til dagens situasjon og gir følgelig forslagene vår støtte.
- Som nevnt innledningsvis, anser vi innskjerping av lovbestemmelsene som ett av flere mulige virkemidler for å redusere omfanget av unødig tvangsbruk innenfor psykisk helsevern. En ny lov bør derfor ønskes velkommen. For å kunne oppnå maksimal effekt må imidlertid innstramming av lovverket gå sammen med andre tiltak. For eksempel vet vi at styrking av tilbud om tidlig behandling kan redusere nødvendigheten av bruk av tvang. Det samme gjelder tilrettelegging og styrking av ulike brukermedvirkningstiltak. Videre er det en erkjennelse at selve kunnskapsgrunnlaget rundt tvangsbruk i psykisk helsevern fortsatt er meget svakt, noe som henger sammen med mangelfullt og upålitelig tallmateriale. Dette understreker behovet for mer systematiske registrerings- og rapporteringsmetoder, foruten en betydelig opptrapping av forskningen på området.

Bergen, 06. februar 2012.

Reidar Jakobsen
Leder RKBV Vest